

กระบวนการคิดเชิงออกแบบโมเดลผู้นำทางการศึกษาพยาบาล ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019

Design Thinking Process of Leader Model for Nursing Educational Administrators Among the Coronavirus Disease 2019 Situation

ทินกร บัวชู*¹ พิมพ์ดา ธรรมมีศักดิ์¹ ประภาพร เมืองแก้ว¹ รวินันท์ นุชศิลป์¹ สิริรักษ์ เจริญศรีเมือง¹ ศิริรินทร์นา ทศนียรัตน์²

Thinnakorn Buachu*¹ Pimradar Tummeepukdee¹ Prapaporn Muangkaew¹ Ravinun Nuchasilp¹

Sirirak Jaroensrimuang¹ Sirinna Tassaneeyarat²

¹วิทยาลัยการพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พิษณุโลก ประเทศไทย 65000

¹College of Nursing, Pibulsongkram Rajabhat University, Phitsanulok, Thailand, 65000

²คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต ปทุมธานี ประเทศไทย 12160

²Rattana Bundit University, Pathumthani, Thailand, 12160

บทคัดย่อ

ผู้นำทางการศึกษาพยาบาลจะต้องตระหนักรู้และรับมืออย่างสร้างสรรค์เพื่อเผชิญกับสถานการณ์จากการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้ผู้นำเกิดการเรียนรู้และเกิดกระบวนการทัศน์ใหม่ในการบริหารจัดการศึกษาพยาบาลให้สอดคล้องกับยุคสังคมปกติวิถีใหม่ เมื่อองค์กรการศึกษาพยาบาลต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว บทบาทของผู้นำจึงมีความท้าทายซับซ้อนและมีความสำคัญอย่างยิ่ง กระบวนการคิดเชิงออกแบบการพัฒนาภาวะผู้นำจะทำให้ผู้บริหารการศึกษาพยาบาลเกิดมุมมองใหม่ในการบริหารงานให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอันคงไว้ซึ่งคุณภาพการจัดการศึกษาพยาบาล ดังนั้นผู้นำทางการศึกษาพยาบาลจะต้องปรับกระบวนการทัศน์การจัดการศึกษาแนวใหม่เพื่อรองรับกับสถานการณ์ฉุกเฉินอื่น ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต โดยการพัฒนาให้เกิดภาวะผู้นำทางการบริหารสถานการณ์ฉุกเฉิน ภาวะผู้นำทางวิชาชีพและภาวะผู้นำทางวิชาการ เพื่อให้การจัดการศึกษาพยาบาลดำเนินการต่อไปได้อย่างต่อเนื่องและเหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ โดยอาศัยกระบวนการคิดเชิงออกแบบและกลยุทธ์หลักในการส่งเสริมพัฒนาภาวะผู้นำ

คำสำคัญ: กระบวนการคิดเชิงออกแบบ, ผู้นำ, การศึกษาพยาบาล

Abstract

Nursing education leaders must be aware and creatively cope with the situation of the coronavirus disease 2019 epidemic, enabling leaders to learn and create a new paradigm in nursing education management in line with the new normal social era. When nursing education organizations face rapid changes, the role of a leader is challenging, complex, and extremely important. The design thinking process for leadership development will give nursing education administrators a new perspective on effective and effective management in order to maintain the quality of nursing education. Therefore, nursing education leaders must adopt a new educational management paradigm to cope with other emergencies that may arise in the future

by developing leadership in emergency management, profession, and academy for the management of nursing education to be continued and appropriate in accordance with the situation through the design thinking process and main strategies to promote leadership development.

Keyword: Design thinking process, Leader, Nursing education

บทนำ

ผู้นำหมายถึงผู้ชี้นำโดยการกำหนดนโยบายที่ใหญ่และสำคัญของการองค์กร หล่อหลอมแนวคิดใหม่โดยการโน้มน้าวให้กระทำเชิงสัญลักษณ์ซึ่งจิตใจและให้ความหมายแก่ผู้อื่นเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้¹ ทั้งนี้ ภาวะผู้นำทางการศึกษาส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับผู้นำในสถานศึกษา เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการใช้ปัญญาชี้นำการจัดการศึกษา โดยมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตร การนิเทศการศึกษา การบริหารบุคลากรและการบริหารองค์การให้บรรลุผลสำเร็จ² แนวคิดที่ควรให้ความสำคัญสำหรับทัศนะภาวะผู้นำหรือผู้นำในศตวรรษที่ 21 (Leadership or Leader for 21st century) ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำเป็นของทุกคน (Leadership is for everyone) ในองค์กรสมัยใหม่ทุกคนต่างเป็นสมาชิกของทีม ทุกคนจำเป็นต้องเรียนรู้และแสดงออกถึงความเป็นผู้นำ 2) ภาวะผู้นำเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ (Leadership involves learning) ผู้นำเป็นผู้เปิดโลกกว้างต่อความรู้ใหม่และรู้วิธีการแลกเปลี่ยนแบ่งปันกับคนอื่น ๆ ความรู้จึงถือเป็นอำนาจที่แท้จริง 3) ภาวะผู้นำยึดถือทีมเป็นฐาน (Leadership is team based) องค์กรสมัยใหม่ให้ความสำคัญกับการให้สมาชิกเป็นผู้นำกันได้ ไม่มีใครต้องการทำงานเพื่อเป็นสมุนลูกน้อง แต่ต้องการการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน 4) ภาวะผู้นำไม่ใช่ชนเผด็จการ (Leadership is not authoritarian) ความเป็นนักเผด็จการสำหรับศตวรรษที่ 21 สะท้อนให้เห็นจากสิ่งที่ผู้นำพูด ไม่เกิดจากว่าผู้นำนั้นเป็นใคร ผู้นำจะต้องมีการสื่อสารกับคน (with) ไม่ใช่เป็นการสื่อสารถึงคน (to) ดังนั้นการสื่อสารแบบใหม่จะสะท้อนให้เห็นแบบภาวะผู้นำใหม่ได้ และ 5) ภาวะผู้นำรวมถึงภาวะผู้ตามด้วย (Leadership includes followship) ทุกคนสามารถเรียนรู้จากคนอื่น ๆ ในทีม ผู้นำที่ดีจึงสามารถพัฒนาตนเองจากคนอื่น รับฟังคนอื่น และให้อำนาจกับคนอื่น ดังนั้น สมรรถนะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 จะต้องคิดสร้างสรรค์เผชิญกับสิ่งที่ท้าทาย เรียนรู้เชิงรุกอย่างมีวิสัยทัศน์ มีโลกทัศน์และกระบวนทัศน์ใหม่ในการบริหารจัดการที่มีความหลากหลาย³ ซึ่งบทความกระบวนการคิดเชิงออกแบบโมเดล

ผู้นำทางการศึกษาพยาบาลนี้ ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์ในการเขียนเพื่อนำเสนอกระบวนการทัศน์การจัดการศึกษาแนวใหม่กับการออกแบบผู้นำทางการศึกษาพยาบาลให้มีภาวะผู้นำเพื่อรองรับกับสถานการณ์ฉุกเฉินที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาพยาบาล โดยมีขอบเขตเกี่ยวกับทักษะภาวะผู้นำในการบริหารสถานการณ์ฉุกเฉิน ภาวะผู้นำทางวิชาชีพและภาวะผู้นำทางวิชาการ เพื่อเอื้ออำนวยให้การจัดการศึกษาพยาบาลดำเนินการต่อไปได้และเหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน

กระบวนการทัศน์ใหม่ของผู้นำทางการศึกษาเป็นกระบวนการทางความคิด ทางความรู้สึก วิธีคิดและการสะท้อนความคิดของผู้นำทางการศึกษาให้เป็นความหมายหรือให้มีคุณค่า ทั้งนี้ปัจจัยความสำเร็จในการบริหารองค์การคือผู้นำ “ผู้นำที่มีความสามารถเป็นที่ยอมรับ จำเป็นต้องปรับกระบวนการทัศน์เก่าไปสู่กระบวนการทัศน์ใหม่ให้ทันกับโลกาภิวัตน์ รวมทั้งบริหารจัดการองค์การให้มีคุณภาพสามารถดำเนินงานไปสู่เป้าหมายได้” โดยผู้นำนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นผู้ควบคุมนโยบาย กลไก ให้สามารถขับเคลื่อนองค์การไปสู่เป้าหมายได้ ผู้นำทางการศึกษาจำเป็นจะต้องทำความเข้าใจกับกระบวนการทัศน์ให้ชัดเจนและสามารถปรับกระบวนการทัศน์เก่าไปสู่กระบวนการทัศน์ใหม่เพื่อเป็นแบบอย่างในการบริหารจัดการองค์การไปสู่ความเป็นเลิศได้ สามารถสรุปกระบวนการทัศน์ใหม่ของผู้นำ ดังนี้⁴

1. การเพิ่มพลังอำนาจ จะเกี่ยวข้องกับการสร้างความสัมพันธ์กับลูกน้อง การกระตุ้นให้เกิดพลังในการทำงานเพื่อนำศักยภาพมาใช้อย่างเต็มความสามารถ สร้างความเป็นเจ้าของและสร้างวัฒนธรรมองค์การให้เกิดการยอมรับและการไว้วางใจ

2. บุคคลแห่งการเรียนรู้ โดยบุคคลที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน แสดงออกถึงความกระตือรือร้นสนใจแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ มีความมุ่งมั่นที่จะเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาตนเอง พัฒนางานและพัฒนาองค์การได้อย่างเหมาะสม

3. ความไว้วางใจ หมายถึงความรู้สึกและการแสดงออกของบุคคลที่แสดงถึงความมั่นใจ ความเชื่อมั่นและ

การสนับสนุนต่อบุคคลเพื่อให้การดำเนินงานไปสู่เป้าหมาย ความไว้วางใจเป็นองค์ประกอบสำคัญและเป็นหัวใจของความ สำเร็จในการเป็นผู้นำที่ยั่งยืน หากบุคลากรในองค์กรทำงาน ร่วมกันในบรรยากาศของความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การปฏิบัติ งานย่อมดำเนินไปด้วยความราบรื่นและประสบผลสำเร็จ

4. การทำงานเป็นทีม เป็นการรวมกลุ่มกันของ กลุ่มบุคคลเพื่อดำเนินการทำกิจกรรมบางอย่างที่ได้กำหนด เป้าหมายร่วมกัน วางแผนการทำงานร่วมกัน การแสดงบทบาท การเป็นผู้นำและผู้ตามได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้งานสำเร็จ บรรลุตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

5. การใช้แรงจูงใจ แรงจูงใจเป็นสิ่งกระตุ้นหรือ สิ่งจูงใจให้มนุษย์กระทำการกิจกรรมหรือดำเนินการตาม วัตถุประสงค์และแสดงพฤติกรรมออกมาตามที่ต้องการ แรงจูงใจเกิดจากการที่มีแรงผลักดันช่วยให้เกิดการกระทำสิ่ง ต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ ผู้นำจะต้องศึกษา ความต้องการของแต่ละบุคคลเพื่อตอบสนองความต้องการให้ ตรงกับความต้องการของบุคลากรนั้น ๆ

6. การมุ่งคุณภาพของงาน ผู้นำที่มีความมุ่งมั่น พยายามเพื่อให้การบริหารจัดการประสบผลสำเร็จและได้ผลงาน ตามเป้าหมายหรือเกินมาตรฐาน มีความท้าทายในการ ทำงาน มีการพัฒนาวิธีการทำงานอย่างเป็นระบบและปรับ เปลี่ยนสภาพแวดล้อมในการทำงานให้เอื้อต่อผลสำเร็จ ของงาน ตลอดจนพัฒนางานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้องค์กรได้ เปรียบคู่แข่ง

7. คุณภาพของการบริการ เป็นการกระทำหรือ กระบวนการในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคล หรือองค์การ เพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลอื่นให้ได้รับ ความสุขและความสะดวกสบาย ความประทับใจหรือเกิดความ พึงพอใจและตอบสนองตามความต้องการของผู้รับบริการตาม เป้าหมาย

กระบวนการทัศน์ใหม่เป็นแนวคิดที่น่าสนใจสามารถ นำมาเป็นแนวทางในการปฏิรูประบบการบริหารงานในองค์กร ให้ทันสมัย สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียและสามารถขับเคลื่อนองค์กรไปสู่เป้าหมายได้อย่างมี ประสิทธิภาพ

แนวคิดบทบาทของผู้นำทางการศึกษาพยาบาลกับ สถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019

แนวคิดบทบาทของผู้นำทางการศึกษาไทยที่ผ่านมา

มีลักษณะเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมและเรียนรู้เทคนิคของ ต่างประเทศบางประการ จากการเปลี่ยนแปลงของโลกอันเนื่อง มาจากระบบโลกาภิวัตน์และการเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ทำให้ผู้เรียน ต้องเรียนรู้และปรับตัว เนื่องจากแนวคิด ทิศทางและ ความเชื่อเดิมไม่สามารถรับกับการเปลี่ยนแปลง ทำให้บทบาท ของผู้นำทางการศึกษาไทยจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงไป ในลักษณะเชิงรุกอย่างรู้เท่าทัน ผู้นำทางการศึกษารุ่นใหม่ ของไทยจึงควรให้ความสำคัญกับบทบาทเชิงแนวคิดและ เป็นแนวคิดในเชิงสร้างสรรค์หรือเป็นแนวคิดใหม่ ๆ ที่คนใน วงการการศึกษาจะต้องร่วมมือกันพัฒนาขึ้นมาเพื่อให้การศึกษา ไทยได้พัฒนาก้าวหน้าตามทันต่อการเปลี่ยนแปลง และยังคง คำนึงถึงการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาจนสามารถสร้าง เป็นรูปแบบการศึกษาของเราขึ้นเองได้⁵ สำหรับภาวะผู้นำ ทางการศึกษาพยาบาลในศตวรรษที่ 21 (Nursing leadership in the 21st century) เมื่อองค์กรทั้งหลายต้องเผชิญกับ การเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและปัญหาท้าทายใหม่ ๆ มากมาย บทบาทของผู้นำทวีความซับซ้อนและเพิ่มสำคัญ ยิ่งขึ้น ผู้นำทางการพยาบาลในอนาคตยังต้องมีทักษะและ สมรรถนะใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น และในสภาวะที่มีการแพร่ระบาดของ ของโรคไวรัสโคโรนา 2019 ย่อมคาดหวังให้ผู้นำทางการศึกษา พยาบาลสามารถจัดการให้เกิดความเป็นเลิศ คาดการณ์ได้ ถึงสิ่งที่เกิดขึ้นล่วงหน้า เตรียมตัวเสริมสร้างทักษะรับมือกับ ความเปลี่ยนแปลง มีความคิดสร้างสรรค์เพื่อเป้าหมาย การเปลี่ยนแปลงทุกด้าน ซึ่งคุณสมบัติที่สำคัญของผู้นำใน ศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย⁶ 1) ความรู้ตรงประเด็นกับงาน และความซับซ้อนของการรับรู้ (Job-relevant knowledge & Cognitive complexity) เป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการวิเคราะห์ กระบวนการ มีไหวพริบ เชื่อมั่นในตนเองร่วมกับคุณลักษณะ กล้าหาญ และมีแนวคิดสร้างสรรค์ 2) จัดการด้วยความสามารถ พิเศษอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective talent management) กระตือรือร้นและทะเยอทะยาน กล้าแสดงออกทั้งเรื่องงาน และชีวิตส่วนตัว ประารถที่จะนำหน้าผ่านกระบวนการการใช้ ศิลปะเทคนิคการทำงานให้การจัดการได้ประสิทธิผลสูงสุด 3) ความสามารถด้านความยืดหยุ่นพฤติกรรมและความอ่อนไหว ทางวัฒนธรรม (Behavioral flexibility & Cultural sensitivity) เกี่ยวกับเศรษฐกิจ กฎหมาย สังคม วัฒนธรรมและ ขนบธรรมเนียมประเพณี โยงไปสู่การเคารพความแตกต่าง ของปัจเจกบุคคล และ 4) ความซื่อสัตย์และศีลธรรมจรรยา (Honesty and integrity) ตระหนักรู้ตนเองและมีความรับผิดชอบ

ทำงานโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ตลอดเวลา พร้อมแสดงความรับผิดชอบกับสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งความสำเร็จและความผิดพลาด ดังนั้นโจทย์การจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์ที่มีการแพร่ระบาดของ การติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ (COVID-19) ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบของการศึกษาพยาบาล อย่างฉับพลันจากการเข้าชั้นเรียนโดยมีอาจารย์เป็นผู้สอนเป็นการเรียนรู้ นอกชั้นเรียนผ่านการเรียนรู้แบบออนไลน์ด้วยตนเองจากที่บ้าน เพื่อเว้นระยะห่างทางสังคมนั้น ส่งผลต่อระบบการจัดการศึกษาแบบออนไลน์ผ่านแพลตฟอร์มการเรียนรู้อินรูปแบบใหม่ๆ ทำให้บทบาทเชิงรุกของผู้นำทางการศึกษาพยาบาลเกิดการเปลี่ยนแปลง ดังนี้⁷

1) การวางแผนการจัดการศึกษา (master plan) โดยเฉพาะการฝึกภาคปฏิบัติการพยาบาลควรเป็นการร่วมมือระหว่างฝ่ายการศึกษาและฝ่ายบริการของแหล่งฝึกอย่างแท้จริง มีการปรับ master plan ให้ยืดหยุ่นตามสถานการณ์ ทั้งนี้การฝึกทักษะที่จำเป็นของผู้เรียนนั้นยังต้องมีมาตรฐานและคงคุณภาพ

2) การออกแบบวิธีการสอนการบรรยาย จะเป็นรูปแบบห้องเรียนออนไลน์หรือบันทึกการสอนล่วงหน้ามากขึ้น เช่น การใช้ Microsoft Teams ซึ่งเป็นเว็บแอปพลิเคชันถ่ายทอดการเรียนการสอนร่วมกันแบบออนไลน์ หรือ Webex Meetings เว็บแอปพลิเคชันออนไลน์ต่าง ๆ เป็นต้น และการใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation) โดยต้องใช้สถานการณ์จำลองเสมือนจริงที่สุดเพื่อช่วยลดช่องว่างระหว่างความรู้ภาคทฤษฎีกับการนำความรู้มาใช้ในการปฏิบัติได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3) การวัดและประเมินผล ควรวัดและให้ความสำคัญเรื่องทักษะการเรียนรู้ ประเมินผลลัพธ์โดยประเมินจาก competency-based เน้น formative evaluation การประเมินผลภาคปฏิบัติการพยาบาลควรประเมินตามสิ่งที่ปฏิบัติจริงและผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติโดยตรงอย่างแท้จริง

4) การสนับสนุนการจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ การวางระบบออกแบบการใช้เทคโนโลยีในการสอนและการผลิตสื่อ เช่น การใช้ Zoomlt โปรแกรมเพิ่มประสิทธิภาพการ Presentation และสื่อการสอน การใช้ Wirecast โปรแกรมที่ใช้ในการถ่ายทอดสด TV Streaming ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต

กระบวนการคิดเชิงออกแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาพยาบาล

กระบวนการคิดเชิงออกแบบ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน⁸ ได้แก่ 1) การทำความเข้าใจเชิงลึก (Empathize) เป็นการทำความเข้าใจต่อกลุ่มเป้าหมาย ทำความเข้าใจต่อปัญหาให้ชัดเจนก่อนที่จะลงมือสร้างสรรค์นวัตกรรม โดยการสังเกตพฤติกรรมที่กลุ่มเป้าหมายแสดงออกที่ส่งผลต่อการเชื่อมโยงกับบริบทที่ต้องการค้นหาเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกทุกมิติ 2) การตีความปัญหา (Define) เป็นการตีความจากสิ่งที่ได้เรียนรู้มาจากระดับขั้นตอนการทำความเข้าใจปัญหาของกลุ่มเป้าหมายเชิงลึก เพื่อระบุให้ได้ว่าปัญหาที่แท้จริงที่เกิดขึ้นคืออะไร นำข้อมูลที่มีความหลากหลายมาจัดกลุ่มและหาความสัมพันธ์ในแต่ละกลุ่มก่อนที่จะสรุปปัญหา 3) การระดมจินตนาการแบบไร้ขีดจำกัด (Ideate) หัวใจสำคัญของขั้นตอนนี้คือการระดมความคิดของกลุ่มให้เกิดความคิดสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่องด้วยการใช้คำพูดเชิงบวก โดยความคิดแต่ละประเด็นที่ได้จากจินตนาการให้บันทึกไว้เพื่อให้ทีมได้เห็นและสามารถนำมาจัดเป็นกลุ่มความคิดและร่วมกันเลือกกลุ่มความคิดที่คาดว่าจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาเพื่อนำไปพัฒนาเป็นต้นแบบได้ 4) การพัฒนาต้นแบบ (Prototype) โดยผู้ออกแบบนำกลุ่มความคิดจากสิ่งที่บันทึกมาสร้างเป็นนวัตกรรม เปรียบเสมือนกับการนำสิ่งที่ป็นนามธรรมมาพัฒนาเป็นรูปธรรม การสร้างต้นแบบที่ดีคือต้นแบบที่พัฒนาออกมาได้รวดเร็ว แต่นำไปใช้ตอบปัญหาที่ตีความไว้ในเบื้องต้นได้ และ 5) การทดสอบต้นแบบ (Test) คือการนำต้นแบบที่สร้างขึ้นไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายเพื่อขอคำแนะนำ และนำสู่การปรับปรุงโดยต้องให้ผู้ใช้งานมีอิสระ หลังการทดสอบต้นแบบผู้ออกแบบจะเกิดการเรียนรู้ข้อบกพร่องเพื่อนำไปปรับปรุงต้นแบบขั้นใหม่และนำมาทดสอบซ้ำเพื่อรับคำแนะนำจากผู้ใช้งาน การคิดเชิงออกแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาพยาบาล โดยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเพื่อสังเคราะห์แนวทางในการจัดการองค์การเป็นเครื่องมือทางการบริหารที่จะสร้างความเชื่อมโยงและความชัดเจนให้กับเป้าหมายการปฏิบัติงานของทุกระดับในองค์การเพื่อให้ทั่วทั้งองค์การปฏิบัติงานไปในทิศทางเดียวกันเพื่อควมมีประสิทธิภาพและได้เปรียบในการแข่งขันอย่างยั่งยืน ประกอบด้วยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในองค์การเป็นการวิเคราะห์ถึงสิ่งที่องค์การสามารถควบคุมได้ แบ่งออกเป็นจุดแข็งหมายถึง ความสามารถขององค์การที่ดีกว่าคู่แข่งและโดดเด่น สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการบรรลุวัตถุประสงค์

ขององค์การ และจุดอ่อนหมายถึงความสามารถในการดำเนินงานที่เป็นจุดอ่อน ทำได้ไม่ดีหรือทำได้ด้อยกว่าคู่แข่ง ก่อให้เกิดปัญหาในองค์การและไม่สามารถนำมาใช้ในการทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ส่วนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกองค์การ เป็นการวิเคราะห์ถึงสิ่งที่องค์การไม่สามารถควบคุมได้ แต่มีอิทธิพลต่อองค์การ แบ่งออกเป็นโอกาส หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่เอื้ออำนวยหรือเป็นประโยชน์ทำให้การดำเนินงานขององค์การบรรลุวัตถุประสงค์ และอุปสรรค หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่ขัดขวางหรือเป็นภัยคุกคามต่อการดำเนินงาน เป็นปัญหาต่อองค์การในการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์องค์การ⁹ สำหรับกระบวนการคิดเชิงออกแบบ เป็นกระบวนการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์โดยเน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลาง นำมาสู่การสร้างโมเดลรูปแบบหรือนวัตกรรมอย่างเป็นระบบที่ใช้จินตนาการหลากหลายจากกลุ่มคนต่างสาขา ต้นแบบของโมเดลที่สร้างขึ้นจะถูกนำไปทดสอบเพื่อนำผลลัพธ์ไปปรับปรุงแก้ไขจนกระทั่งได้โมเดลที่สมบูรณ์ ซึ่งการสร้างและการพัฒนาโมเดลบางครั้งอาจเขียนต่อเนื่องกัน เพราะมีความหมายที่เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน การสร้างและการพัฒนาโมเดลเกิดจากปรากฏการณ์นั้น ๆ ว่ามีโครงสร้างส่วนประกอบ องค์ประกอบตัวแปร หลักการ แนวคิด ที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ของเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เรียกว่า โมเดล สำหรับแนวคิดการสร้างและการพัฒนาโมเดลแบ่งออกเป็น 2 แนวคิด ได้แก่ 1) แนวคิดของการค้นหาโมเดล จะมีลักษณะของการศึกษาสภาพปรากฏการณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน แล้วนำไปสู่การวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อสรุปของโมเดลตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เรียกว่า โมเดลสมมติฐาน และ 2) แนวคิดของการนำโมเดลจากการสร้างหรือพัฒนาจากแนวคิดแรก หรือเป็นโมเดลที่มีอยู่แล้วนำมาพิสูจน์ตรวจสอบหรือทำการทดลองเพื่อสรุปผลการใช้โมเดล อันจะนำไปสู่การได้คำตอบของการนำโมเดลไปใช้ว่าสามารถปฏิบัติได้จริงตามปรากฏการณ์นั้น ๆ หรืออาจจะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาโมเดลต่อไป กระบวนการวิจัยโมเดล ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน¹⁰ ได้แก่ 1) ศึกษาสภาพปรากฏการณ์ เพื่อให้ได้สารสนเทศของบริบทสิ่งที่ศึกษาทั้งในอดีตจนถึงสภาพปัจจุบัน อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปของการสร้างหรือพัฒนาโมเดล จากการศึกษาสภาพปรากฏการณ์แบบเดิม 2) สร้างหรือพัฒนาโมเดล การสร้างโมเดลเป็นลักษณะของตัวแบบที่ได้ถูกคิดค้นขึ้นมาใหม่ โดยที่ไม่เคยปรากฏพบมาก่อน ส่วนการพัฒนาโมเดลเป็นลักษณะ

ของตัวแบบที่เคยปรากฏมาก่อน แล้วได้มีการกระทำ ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนที่เป็นข้อจำกัด เพื่อให้เท่าทันต่อสภาพที่เป็นอยู่จริง 3) การประเมินการสร้างหรือพัฒนาโมเดล เมื่อได้ทำการสร้างหรือพัฒนาโมเดลแล้ว การที่จะได้ข้อมูลสะท้อนกลับเกี่ยวกับลักษณะโมเดลว่ามีจุดเด่นหรือข้อจำกัดอย่างไร พร้อมที่จะนำไปใช้หรือไม่ 4) ทดลองใช้โมเดล โดยนำโมเดลที่ผ่านการประเมินเบื้องต้นมาทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างหรือกลุ่มเป้าหมาย มีหลักการคือ การเตรียมโมเดล การกำหนดพื้นที่การทดลองใช้และการกำหนดกลุ่มตัวอย่างหรือกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ศึกษา และ 5) ประเมินการทดลองใช้โมเดลเพื่อพิสูจน์ตรวจสอบหลังการทดลองใช้โมเดล โดยประยุกต์ใช้แนวคิดของ Joint Committee on Standard of Educational Evaluation (1994) ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านอรรถประโยชน์ ด้านความถูกต้องแม่นยำ ด้านความเหมาะสมและด้านความเป็นไปได้

ปัจจุบันกระบวนการคิดเชิงออกแบบพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาพยาบาลเพื่อสนองต่อความต้องการหรือแก้ปัญหาให้กับองค์การ และทำให้ผู้บริหารเกิดมุมมองใหม่ ๆ สามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อันจะส่งผลต่อคุณภาพการจัดการศึกษาพยาบาล ผู้เขียนอาศัยกลยุทธ์หลักในการส่งเสริมพัฒนาภาวะผู้นำ เพื่อพัฒนาโมเดลผู้นำทางการศึกษาพยาบาล ดังนี้¹¹

1. การสร้างสรรค์ประสบการณ์ที่กระตุ้นการพัฒนาอย่างเข้มข้น (Creating Rich Developmental Experience) มีประสบการณ์หลายชนิดซึ่งจะช่วยพัฒนาความสามารถของผู้นำ เช่น ประสบการณ์ที่ออกแบบมาเพื่อการพัฒนาโดยการใช้การประเมิน 360 องศา โปรแกรมเพื่อการประเมินผลที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมอย่างเข้มข้น และประสบการณ์ที่ได้จากการมอบหมายงานที่ยาก เป็นต้น

2. การส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้ (Enhancing to Ability to Learn) เพื่อให้เกิดการพัฒนาสิ่งที่สำคัญคือเรื่องการตระหนักรู้ของผู้นำ ผู้นำควรจะต้องมีการทบทวนการเรียนรู้จากประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการตระหนักรู้ต่าง ๆ การพัฒนาผู้นำโดยวิธีการที่สะดวกสบายในการให้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ใหม่ ๆ เมื่อคนได้รับประสบการณ์ที่ทำหายและหลากหลาย ความแปลกใหม่ที่พวกเขาเผชิญจะเรียกร้องให้พวกเขาพัฒนาวิธีการเรียนรู้ใหม่ ๆ ช่วยคนให้พัฒนาความสามารถที่ได้เรียนรู้มาจากรับประสบการณ์เหล่านั้น

3. การเชื่อมโยงประสบการณ์เพื่อการพัฒนา (Linking Development Experiences) การสร้างประสบการณ์ เพื่อการพัฒนาที่เข้มข้นและการจัดให้คนเรียนรู้ เป็น 2 กลยุทธ์ สำหรับส่งเสริมการพัฒนาผู้นำ ส่วนกลยุทธ์ที่ 3 คือการออกแบบ และการนำประสบการณ์เพื่อการพัฒนาไปใช้ เพื่อว่ากลยุทธ์ เหล่านี้จะได้อุดประสานและเชื่อมโยงกันและกันมากขึ้น

กระบวนการคิดเชิงออกแบบพัฒนาภาวะผู้นำ ยังเป็นแนวคิดที่ค่อนข้างใหม่ โดยเฉพาะผู้บริหารสถาบัน การศึกษาพยาบาล จึงควรเรียนรู้และทำความเข้าใจหลักการ กระบวนการและกลยุทธ์ในการนำไปใช้ และควรวหาโอกาส ในการสร้างเครือข่ายการบริหารเพื่อนำแนวคิดนี้ไปใช้ในการ สร้างโมเดลผู้นำทางการศึกษาพยาบาลเพื่อสนองต่อความ ต้องการหรือแก้ปัญหาให้กับองค์กร นอกจากนี้การสร้าง โมเดลผู้นำทางการศึกษาพยาบาลยังทำให้ผู้บริหารการศึกษา พยาบาลได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคลากรจากหลากหลายสถาบัน การศึกษาเกิดมุมมองใหม่ ๆ สามารถคิดนอกกรอบและบริหาร งานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อันจะส่งผลต่อ คุณภาพการจัดการศึกษาพยาบาลอีกด้วย การจัดการเรียน การสอนในช่วงการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ถึงแม้ว่า จะใช้กลยุทธ์การเรียนรู้เชิงรุกในการเรียนการสอนแบบออนไลน์ แต่ก็พบว่าผลการสอบแบบออนไลน์นั้นคะแนนต่ำกว่าเมื่อ เทียบกับการสอนในชั้นเรียน¹² อาจารย์พยาบาลจึงต้องปรับ กระบวนการเรียนการสอนและเรียนรู้กับสภาพความเป็นจริง ให้ทันต่อสถานการณ์ สอนด้วยการคิดอย่างสร้างสรรค์ ใช้ นวัตกรรมทางเทคโนโลยี และพัฒนาการคิดเชิงวิพากษ์ให้กับ ผู้เรียน¹³ จากผลกระทบดังกล่าว สถาบันการศึกษาพยาบาล จะต้องรับมือกับสถานการณ์โดยการจัดตั้งโครงการให้ความ ช่วยเหลือนักศึกษาพยาบาล การรักษามาตรฐานทางวิชาการ และการประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้เชิงประสบการณ์วิชาชีพ รวมทั้งการได้รับวัคซีนของนักศึกษา¹⁴ ทั้งนี้ภาวะผู้นำ ทางการศึกษาพยาบาลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของ ไวรัสโคโรนา 2019 มีความสำคัญอย่างยิ่งในการวางแผน การจัดการศึกษาในยุคสังคมปกติวิถีใหม่เนื่องจากการจัด การศึกษาพยาบาลไม่สามารถจัดได้ในรูปแบบเดิม รวมทั้ง การวางแผนตั้งแต่การรับสมัครผู้เรียน การพัฒนาผู้เรียน การปรับแผนการจัดการเรียนการสอน การวัดประเมินผล และที่สำคัญการขึ้นฝึกปฏิบัติงานของนักศึกษาพยาบาล ดังนั้นผู้นำทางการศึกษาพยาบาลจะต้องปรับกระบวนการทัศน์ การจัดการศึกษาแนวใหม่เพื่อรองรับกับสถานการณ์ฉุกเฉิน

ที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาพยาบาล ผู้เขียนนำไปประยุกต์ใช้ กำหนดเป็นองค์ประกอบภาวะผู้นำทางการศึกษาพยาบาลใน ช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ประกอบด้วย ภาวะผู้นำทางการบริหารสถานการณ์ฉุกเฉิน ภาวะผู้นำทางวิชาชีพ และภาวะผู้นำทางวิชาการ เพื่อเอื้ออำนวย ให้การจัดการศึกษาพยาบาลดำเนินการต่อไปได้และเหมาะสม กับสถานการณ์ ดังนี้

1. ภาวะผู้นำทางการบริหารสถานการณ์ฉุกเฉิน ในช่วงวิกฤตของการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 องค์การการศึกษาได้รับผลกระทบต่อการบริหารจัดการองค์การ การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างกับสภาพแวดล้อมในการ จัดการศึกษา การดำเนินโครงการตามแผนยุทธศาสตร์ อาจไม่ใช่ การดำเนินการตามแผนที่สมบูรณ์แบบตามแผนที่วางไว้ แต่ผู้นำจะต้องมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับภาวะสุขภาพที่ดีและ ความปลอดภัย ทั้งนี้ในฐานะองค์การการศึกษาพยาบาลผู้นำ จะต้องรับมือโดยการจัดตั้งศูนย์สั่งการพิเศษเพื่อเอื้ออำนวย ให้กับประชาชนในการให้ข้อมูลทางด้านสุขภาพ การประสาน ส่งต่อผู้ป่วยหรือกลุ่มเสี่ยงในเขตความรับผิดชอบ เมื่อกลับเข้าสู่ สถานการณ์ปกติจะต้องมีการทบทวนถอดบทเรียนเพื่อนำมาใช้ กับภาวะวิกฤตที่อาจเกิดขึ้นอีกในอนาคต

2. ภาวะผู้นำทางวิชาชีพ ผู้นำทางการศึกษา พยาบาลจะต้องให้ความสำคัญกับบทบาทของวิชาชีพ พยาบาลในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริมป้องกันโรค การช่วยกระทำการรักษาโรคร่วมกับสหสาขาวิชาชีพ การเสนอ แนะนำเชิงนโยบายที่เกี่ยวกับการพยาบาลและการสาธารณสุข เพื่อควบคุมการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ทั้งนี้ผู้นำ ทางวิชาชีพพยาบาลด้านการศึกษาพยาบาลจะต้องใช้ ประสบการณ์ทางคลินิกร่วมวางแผนงานและบริหารจัดการ สถานการณ์เกี่ยวกับการให้บริการพยาบาลด้วยจิตสำนึก สาธารณะ เป็นการปรับเปลี่ยนจากพันธกิจประจำเป็นการ กระทำการช่วยเหลือประชาชนร่วมกับทีมสหสาขาวิชาชีพ ในการป้องกันโรคโดยการสร้างสรรค์สื่อรณรงค์การป้องกันการ แพร่ระบาดของโรค การฉีดวัคซีน การจัดตั้งโรงพยาบาล สยามชั่วคราว เป็นการพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ของ ผู้นำในการเสริมทีมแก่สถานการณ์ในภาวะฉุกเฉินร่วมกับฝ่าย บริการของโรงพยาบาลหรือหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ

3. ภาวะผู้นำทางวิชาการ จากสถานการณ์การแพร่ ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้การจัดการเรียนการสอน เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในการพัฒนารูปแบบการจัดการ

เรียนการสอนให้กับนักศึกษาพยาบาลในยุคสังคมปกติวิถีใหม่ การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการจัดการเรียนการสอน การวัด ประเมินผลการศึกษา การปรับแผนการศึกษา (Master plan) ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน รวมถึงการส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้ของตนเองให้เกิดการพัฒนาสมรรถนะความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลทางการศึกษานำมาประยุกต์ใช้กับเนื้อหาสาระในรายวิชาทั้งภาคทฤษฎี ภาคทดลอง ปฏิบัติและภาคปฏิบัติการพยาบาล ทั้งนี้ต้องประสานงานและสื่อสารกับแหล่งฝึกปฏิบัติการพยาบาลในการบริหารจัดการการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาพยาบาลให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล สามารถเทียบเคียงกับผลลัพธ์การเรียนรู้ตามหลักสูตรที่วางแผนไว้ก่อนการเกิดการแพร่ระบาดของโรค นอกจากนี้ผู้นำทางการศึกษาพยาบาลจะต้องทบทวน การเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ได้รับสร้างผลงานทางวิชาการที่ สะท้อนถึงความเป็นนักวิชาการทางการพยาบาลตาม สถานการณ์อีกด้วย

สรุป

กระบวนการทัศน์การจัดการศึกษาแนวใหม่กับการ ออกแบบผู้นำทางการศึกษาพยาบาลให้มีภาวะผู้นำเพื่อรองรับ กับสถานการณ์ฉุกเฉินที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาพยาบาล ปัจจุบัน การจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์ที่มีการแพร่ระบาดของ การติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ (COVID-19) ส่งผล ต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบของการศึกษาพยาบาลอย่าง ฉับพลัน จากการเข้าชั้นเรียนโดยมีอาจารย์เป็นผู้สอนเป็น การเรียนรู้นอกชั้นเรียนผ่านการเรียนรู้แบบออนไลน์ด้วยตนเอง จากที่บ้านเพื่อเว้นระยะห่างทางสังคมนั้น ส่งผลต่อระบบ การจัดการศึกษาแบบออนไลน์ผ่านแพลตฟอร์มการเรียนรู้ ในรูปแบบใหม่ ๆ และการเปลี่ยนแปลงของโลกอันเนื่องมาจาก ระบบโลกาภิวัตน์และการเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ทำให้ผู้เรียน ต้องเรียนรู้และปรับตัว เนื่องจากแนวคิด ทิศทางและความเชื่อ เดิมไม่สามารถรับกับการเปลี่ยนแปลง ทำให้บทบาทของผู้นำ ทางการศึกษาพยาบาลจำเป็นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงไป ในลักษณะเชิงรุกอย่างรู้เท่าทันสถานการณ์โดยการวางแผนการ จัดการศึกษา การออกแบบวิธีการสอนการบรรยาย การวัด และประเมินผล และการสนับสนุนการจัดสภาพแวดล้อม ในการเรียนรู้ การออกแบบกระบวนการคิดเชิงออกแบบพัฒนา ภาวะผู้นำทางการศึกษาพยาบาล จึงควรเรียนรู้และทำความเข้าใจหลักการ และกระบวนการสร้างโมเดลผู้นำทางการศึกษา

พยาบาล ผู้เขียนได้กำหนดเป็นองค์ประกอบภาวะผู้นำทาง การศึกษาพยาบาลในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัส โควิด 2019 ประกอบด้วย ภาวะผู้นำทางการบริหาร สถานการณ์ฉุกเฉิน ภาวะผู้นำทางวิชาชีพ และภาวะผู้นำ ทางวิชาการ เพื่อเอื้ออำนวยให้การจัดการศึกษาพยาบาล ดำเนินการต่อไปได้และเหมาะสมกับสถานการณ์ สามารถคิด นอกกรอบและบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิด ประสิทธิภาพ อันจะส่งผลต่อคุณภาพการจัดการศึกษา พยาบาลในช่วงการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 2019

References

1. Codbuntaow S. Leadership in school organizations. Bangkok: Panyachon; 2017. (in Thai)
2. Thepsang S, et al. Educational administration and management towards excellence. Bangkok: MP INTERPLUS; 2017. (in Thai)
3. Sanrattana W. Leadership: theory and contemporary perspectives. Bangkok: Thipwisut; 2014. (in Thai)
4. Thepsang S, et al. New paradigm of educational leadership. Bangkok: MP INTERPLUS; 2018. (in Thai)
5. Sinlarat P. Think for teacher. Bangkok: Chulalongkorn University Press; 2016. (in Thai)
6. Singhanetr S, Jaisit J, Henkeaw W. Nursing leadership in the 21th century. Naresuan Phayao. 2017; 10(1): 17-22. (in Thai)
7. Buachu T, Sirirat N, Noimorkunladech N, Muangkaew P. Disruptive change in nursing education: from the situation of the spread of the coronavirus disease 2019 to online Learning. Journal of Thai Royal Thai Army Nurses. 2021; 22(2): 1-9. (in Thai)
8. Kidjawan N. Design thinking process: new perspective in thai healthcare system. Thai Journal of Nursing Council. 2018; 33(1): 5-14. (in Thai)
9. Sungkhawan J. Strategic leadership. Bangkok: SE-ED; 2014. (in Thai)

10. Chianchana C. Creating and developing model. Silpakorn Educational Research Journal. 2017; 9(1): 1-11. (in Thai)
11. Jongwisan R. Leadership: theories, research, and approaches to development. Bangkok: Chulalongkorn University Press; 2013. (in Thai)
12. Ahlstrom L, Holmberg C. A comparison of three interactive examination designs in active Learning classrooms for nursing students. BMC Nursing. 2021; 1-12.
13. Riegel F, Martini J G, Bresolin P, Mohallem A G, Nes A A G. Developing critical thinking in the teaching of nursing: a challenge in times of Covid-19 pandemic. Esc Anna Nery. 2021; 25(spe): 1-5.
14. Rasmussen N, Jacob E. Covid-19 pandemic and effects on nursing education. 2021; Nebraska Nurse; 54(2): 13-14.